

Araştırma Makalesi • Research Article

Üçüncü Haçlı Seferi'nde "Türk" İmgesi: Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi Örneği *

The image of the Turk in the Third Crusade: The Sample of Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi

İslam Kavas^{a,**}

^a Arş. Gör., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Tarih Bölümü, 26000, Eskişehir/Türkiye.
ORCID: 0000-0003-0984-3568

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 17 Ocak 2018

Düzeltilme tarihi: 21 Mart 2018

Kabul tarihi: 25 Nisan 2018

Anahtar Kelimeler:

Itinerarium Regis Ricardi

III. Haçlı Seferi

Türk

İmaj

ARTICLE INFO

Article history:

Received 17 January 2018

Received in revised form 21 March 2018

Accepted 25 April 2018

Keywords:

Itinerarium Regis Ricardi

The Third Crusade

Turk

Image

ÖZ

Haçlı seferleri araştırmalarına kaynaklık teşkil edecek birçok kronik günümüze ulaşmıştır. *Itinerarium Regis Ricardi* de bunların önde gelenlerindedir. Eser bizzat şahit olunmuş olayları içermektedir. Toplam altı kısımdan oluşan, III. Haçlı Seferi'ni anlatan bu kronik sıklıkla Türkler'den ve Onlarla girilen mücadelelerden bahseder; Haçlıların zihinlerindeki Türk'ü anlamak için açık seçik deliller sunar. Bu çalışmada, mezkur haçlı seferinin en geniş kaynağı olan bu kitabın Helen J. Nicholson tercümesi üzerinden Haçlıların Türklere bakışı ve mücadeleleri incelenecektir. Önemli görülen yerler ise eserin orijinalinin 1864 senesinde William Stubbs tarafından yapılan baskısından alınmış ve tercüme edilmiştir. Böylelikle haçlı seferleri ve Türklerle ilişkileri meselesinin anlaşılmasında bir adım daha öteye gidilmesi ümit edilmektedir.

ABSTRACT

Many chronicles on the Crusades exist today. *Itinerarium Regis Ricardi* is one of them and an outstanding example. Telling about the events of the Third Crusade the book frequently mentions the Turks and the Crusaders' struggles against them. Thus it yields valuable evidence for understanding the image of the Turk in the minds of the Crusaders, it presents clear evidences. In this paper, based on the translation of Helen J. Nicholson, the Crusaders' view of the Turks will be evaluated. Prominent citations are taken from the edition of 1864 by William Stubbs and translated.

1. Giriş

Eserdeki Türk imajına geçmeden önce onun hakkında tanıtım mahiyetinde birkaç söz etmek bu çalışmanın amacını belirtmek gerekir. Konu üzerine çalışmış iki ciddi isim 1864 yılında eserin derli toplu bir basımını yapan William Stubbs (Stubbs, 1864) ve 1962 yılında eserin en eski nüshasını Almancaya tercüme ederek yayınlayan Hans Mayer'dir (Mayer 1962). Mayer'in tespitlerine göre kitabın birinci kısmı ki bir girizgâh ile başlayıp İngiltere ve Fransa Krallarının Haçlı Seferine katılımları ile başlayan ikinci

kısma kadar devam eder, asıl kısımdır ve bundan sonrakiler diğer çeşitli kroniklerden toplamadır (Nicholson, 1997: 6-7). Helen J. Nicholson'a göre ilk bölümün yazarı ve sonradan eklemeler yapan ise bir İngilizdir ve yazıldığı döneme dair tahminler III. Haçlı Seferi dönemine yoğunlaşır (Nicholson 1997: 9-10).

Bu çalışmanın amacı, *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*'deki Türk ve Türkler hakkındaki anekdotları ve yargıları ele alarak bu Haçlı kroniğindeki Türk imajını ortaya koyabilmektir. Daha önce Tarık Tolga Gümüş

* Bu çalışma, 8-10 Nisan 2016 tarihlerinde Konya'da düzenlenen Selçuklular ve Haçlılar Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: islamkavas@gmail.com

tarafından “Caen’li Ralph’in Gözünden Türkler: Birinci Haçlı Seferi” adı ile yazılan makale (Gümüş, 2014) haricinde Haçlı Seferlerinde özellikle Türk imajına odaklanan görünür çalışmalar yoktur ve bu makalede de Türk imajından ziyade Haçlılar hakkında bilgi vardır. Eldeki makalede ise amaç Türklerin Hristiyan dünya ile ilişkisinde bir dönüm noktası olmasına rağmen yeterince incelenmemiş olan Haçlı Seferlerine katılan Latinlerin Türk algısını biraz daha açıklığa kavuşturmak. Bunun yanında döneme ait kroniklerden ve metinlerden oluşan yedi parça eseri ihtiva eden *The Crusade of Frederick Barbarossa The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts* isimli kitap ile Bahaddin Şeddad’ın yine bu dönemi anlatan eseri *Sîretu Selahaddin Eyyübî* isimli eseri destekleyici kaynaklar olarak kullanılacaktır. Ayrıca bu makale *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi* üzerine Türkçede yapılmış ilk çalışma olacaktır. Eserin genel seyrini takip etmek için İngilizce tercümesinden faydalanılacaktır. Türklerle ilgili kısımlar ise önemlerine binaen eserin aslı olan Latincesinden tarafımdan tercüme edilerek verilecektir. Ayrıca bu kronikteki Türkler üzerine anlatılanların Türk tarihi, kültürü ve savaş teknikleri ve Haçlıların bunlara verdikleri tepkiler açısından önemli bilgiler verdiği de yeri geldikçe görülecektir.

2. *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi* ve Türkler

Yazar giriş bölümünde eseri neden yazdığını anlatır ve hangi şartlar altında yazdığını söyler. Bu bölüme göre eser geçmiş, özellikle de kralların yaptıkları işleri unutturmamak için yazılmıştır. Ne gördü ise onu yazmıştır ve olayları kaydederken hafızası hala tazedir. Giriş bölümünün son paragrafında ise bu eserin daha edebî bir dille yazabileceğini ama bir ordu kampında yazılması ve savaş meydanından gelen korkunç sesler sebebiyle sakin bir kafayla yazabildiğini söyler ve ekler; ‘herşeye rağmen hala dinleyiciyi kendine çekebilecek kalitede bir eser (Nicholson 1997: 22-23).’

Bu girizgâhı takiben Selahaddin-i Eyyübî’nin Kudüs’ü fethi ile sonuçlanan harekâtının anlatımına geçilir. Dönemin anlayışına binaen Selahaddin-i Eyyübî değerlendirilirken başarılı bir komutan olmaktan evvel Tanrının yozlaşmış Suriye bölgesinin Hristiyanları’nı cezalandırmak için yol verdiği bir felaket olarak ele alınır. Bu konuda bahsedilen ilk olay Urfa Emiri Muzaffereddin Gökbörü’nün yanında 7000 Türk ile birlikte Tiberya bölgesine gönderilmesidir. Burada Muzaffereddin Tapına Şövalyeleri ve Hospitalier Şövalyeleri ile karşılaşır. Bu beklenmedik karşılaşma ile gerçekleşen çatışma sonucunda Tapınakçıların üstadı kaçarken, Hospitalier’in üstadı öldürülür (Nicholson, 1997: 25). Bu olay Eyyübî’nin Kudüs harekâtını anlatırken bu kitapta kayda geçen ilk olaydır.

Şövalyeler ve Muzaffereddin’e bağlı Türkler arasında geçen bu çatışmada ilginç bir olay yaşanmıştır. Eğer doğru ise o dönem ki Türk inançları hakkında bilgi verebilir. Yazarın anlatımına göre Jakelin de Mailly nâm Tapınakçı harp sahasında üstün bir cesaret göstererek düşman saldırısını kendi üzerine çeker. Onun arkadaşları olan ve sayıları 500’ü bulan şövalyeler ya öldürülmüş ya da esir edilmişken kendisi tek başına ve binlerce düşman tarafından kuşatılmış halde

savaşmaya devam etmiştir. Öyle ki, düşmanları bile O’nun için üzölmeye başlamışlardır ve teslim olmasını istemişlerdir; lâkin O, İsa uğruna ölmekten korkmamaktadır. Yazarın anlatımında mezkur şövalyeyi yüceltme kaygısı hissedilebilir niteliktedir ve mümkün olduğunca onurlu bir ölüm sahnesi resmedilmeye çalışılmıştır. Zaten ölümü de herhangi bir silah darbesi ile değil kalabalık düşman askerinin linci ile gerçekleştirmiştir (Nicholson, 1997: 26).

Buradan sonra 4 Temmuz 1187’deki Kudüs’ün fethi ve buna mukâbil Kutsal Roma Germen İmparatoru Frederik’in Haçlı Seferi’ne çıkışı ve Anadolu’ya gelişi anlatılır. Bu anlatımların iki yerinde Türk bahsi geçer. Birincisinde Selahaddin Frederik’e yazdığı cevabî mektubunda ordusunun ve halkının azâmetinden bahsederken kendisi ile birlikte olan Türkmenleri de sayar ve Onların düşmanlarını yok edici gücünü örnek verir (Nicholson, 1997: 52). İkinci bahis ise Türklerle yapılan bir anlaşma gereği İstanbul’a yapılan camilerdir. Yazara göre bu anlaşmadan dolayı İstanbul artık kirlenmiş bir şehirdir ve yerle yeksân olsa yeridir (Nicholson, 1997: 58). Buradaki cami muhtemelen Emevîler döneminde yapılan Mesleme bin Abdülmelik camiidir. Bizans 1048 Pasinler Savaşı’nda Büyük Selçuklulara yenilince yapılan anlaşma gereği bu cami restore edilip, mihrabının üzerine Selçuklu ailesinin sembolü olan ok vey ay konacak, hutbe de Abbasi Halifesi ve Selçuklu Sultanı adına okunacaktı. (Turan, 2012: 101). Latin kroniklerine ve Şeddad’ın şahitliğine göre, 1189 senesinde Seladdin Eyyübî ve Bizans İmparatoru arasında imzalanan bir anlaşmaya göre ise bu camide Abbasi Halifesinin adına hutbe okunacaktı ve o camide Selahaddin Eyyübî’nin mihrabı yeleştirilecekti (Loud, 2010: 155, Brand, 1962: 171-172, E.-M. B. Şeddad, 2012: 89-90).¹ Buradan anlaşılabilir bu camiinin hala faaliyette olduğu veya Latinler arasında Bizans’a karşı bir kara propaganda aracı olarak kullanıldığıdır.

Haçlı Ordusu o kışı Edirne’de² geçirir ve Bizans ile yapılan anlaşma sonucu 23 Nisan-8 Mart arasında Boğaz’ı geçerek Anadolu topraklarına vâsil olurlar. Yazarın Konya Sultanı olarak andığı³ ama ismini vermediği II Kılıç Arslan eserde anlatılana göre Haçlılar Edirne’de iken diplomatik tedbirlere başlamıştı. Çünkü bu derece büyük bir Haçlı ordusu ile karşı karşıya gelmek istemiyordu. Yine de Yazar II. Kılıçarslan’ı Hristiyan kanına susamış kurnaz biri olarak tanıtır. Buna delâlet eden bir delil ile gelmese de, Konya Sultanı’nın maksadının İmparatora iyi görünüp Onları iç bölgelere çektikten sonra aç ve susuz bırakıp yok etmeye çalışmak olduğunu söyler. Yine de İmparator ‘saf’ olduğu için Konya Sultanı ile anlaşmaya varır ve Türk bölgesine girildiğinde yağma yapılmamasını askerlerine emreder. Bunun karşılığında da Selçuklu topraklarından güven içerisinde geçebileceklerdir (Nicholson, 1997: 59).

Burada II. Kılıç Arslan’ın acele barış teşebbüsü ve yazarın Ona güvenmemesi dikkat çeken noktalardır. Bu iki nokta da tarihi bağlam içinde anlaşılabilir. Zira bu dönem II. Kılıç Arslan’ın artık yaşlandığı bir dönemdir. Osman Turan’ın tespitine göre 1186 yılında ülkesini oğulları arasında taksim etmiştir ve oğulları arasındaki taht kavgaları ile mücadele etmektedir. Alman imparatoru Frederic Barbarossa’nın Anadolu’ya girdiği 1190 tarihinde ise II. Kılıç Arslan Konya’da oğlu Kutbettin Şah’ın elinde bir esir gibi yaşıyordu (O. Turan, 1971: 216-217, 220). Dolayısı ile bir de Haçlılarla uğraşmak, isteyeceği en son şeydir. Kronik

yazarının II. Kılıç Arslan'a güvenmeyip Onun asıl niyetinin kendilerini iç bölgelere çekip aç ve susuz bırakmak olduğunu düşünmesi de doğaldır. Zira Haçlı Orduları sayıca çok üstün oldukları için Selçukluların I. Haçlı Seferi'nden bu yana onlara karşı geliştirdiği en etkili taktik sefer yollarındaki su kaynaklarını kurutmak, ekinleri yok edip şehir halkını da başka yerlere nakletmekti. Bundan sonra ise küçük birliklere bölünen Selçuklu ordusu Haçlılara ani baskınlar düzenler ve yemek aramaya çıkan Haçlıları pusu kurup yok ederdi. Böylece Anadolu'nun içlerine girdikçe eriyen Haçlı ordusu ile nihayetinde nizamî harbe girişilebilirdi. Nitekim hem 1101'de Anadolu'ya giren Haçlı orduları hem de 1147 tarihinde II. Haçlı Seferi'nde I. Mesud ile Eskişehir'de karşılaşan Alman İmparatoru III. Konrad'ın ordusu bu yöntemlerle yok edilmişlerdi. Dolayısı ile yazarın II. Kılıç Arslan ile ilgili naklettiği barış kaygısı ile kendisine ait tuzak kaygısı tarihi gerçeklerle örtüşmektedir.

III. Haçlı Seferi'nin The History of the Expedition of the Emperor Frederick başlığı ile İngilizceye çevrilen kroniğinde ise bu duruma ait daha ayrıntılı anlatılar ve tespitler vardır. Bu kroniğe göre Frederik Barbarossa Edirne'de iken II. Kılıç Arslan'dan Tokili isminde akıllı ve mantıklı bir elçi geldi. Anlaşılan o ki iyi karşılandı. Fakat bundan üç gün sonra başka bir elçi geldi ki o da Kudbeddin Melikşah'ı temsil ediyordu ve Melikşah'ın hizmetlerini İmparatora sunmak için gelmişti (Loud, 2010: 93-94). Bu kroniğin yazarı asıl konumuz olan kroniğin yazarının aksine II. Kılıç Arslan'a güvenmektedir. Fakat Kudbeddin Melikşah hakkında oyunlar düzenlediğini söylemektedir. The Crusade of Frederick Barbarossa başlıklı kronik de hem Sultandan hem de oğlundan elçiler geldiğine şahitlik eder (Loud, 2010: 156). Bu kayıtlar Frederik Barbarossa ile olan antlaşmanın bozulmasında II. Kılıç Arslan'ın rolünün olmadığı düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Ayrıca Haçlılar daha Konya'ya gelmeden Melikşah'ın babasının otoritesini sarsmak pahasına bir elçi göndermesi, Konya'da babasının sözünü dinlemeyip Haçlılara saldırdığı bilgisi ile örtüşür.

27 Ağustos 1190 günü Haçlı Ordusu Selçuklu topraklarına girer. İlk günler herhangi bir saldırı ile karşılaşmaz. Yukarıda da belirtildiği gibi yazara göre bu Konya Sultanı'nın planının bir parçasıdır. Türk topraklarının iç kısımları sarp kayalıklar, çalılıklar ve geçit vermez nehirlerle doludur. Bu topraklardan geçerken saldırılara uğramışlardır. Bu saldırılar süresince saldırganlar hep vur kaç taktiği kullanır ve oklarla saldırlar. Artık Haçlı ordusundaki askerler bu saldırılar sebebi ile uyuyamaz hale gelmişlerdir. Altı hafta boyunca silahlı ve müteyakkız bir halde yiyip-içmişler ve uyumuşlardır. Hatta yazarın edebi ifadesine göre 'Kıtlık başlayınca çatışmalarda ölen atları yemek ve kanlarını içmek büyük bir zevk halini almıştır.' Saldırılarından birinde imparatorun oğlu da yaralanır. Fakat nihayetinde Haçlı Ordusu Konya'ya ulaşır ve yakın bir yerde kamp kurar (Nicholson, 1997: 61-62).

18 Mayıs'ta Haçlılar güzel ve güneşli bir sabaha gözlerini açarlar fakat bir süre sonra korkunç davul ve trampet sesleri ile herbir yandan Türkler saldırmaya başlar. Yazar muhtemelen durumu trajik bir hale sokmak ve zaferi büyütme için Türk ordusunun sayısını çok abartılı verir: üçyüzbin veya daha fazla. Fakat akabinde şunu da ekler 'sayılamayacağı için bu sadece bir tahmin.' Ordunun başında Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan değil, bu eserde Melkin olarak anılan oğlu Kutbettin Melikşah vardır. Onun amacı,

yazara göre, Haçlı ordusunu yenip kayın pederi olan Selahaddin'den önce zaferin sahibi olmaktır (Nicholson, 1997: 63). Kronik yazarının Kudbeddin Melikşah üzerine böyle bir değerlendirme yapması ilginçtir. 1190 senesinde, tahakkümü altında tuttuğu babası ile Konya'da bulunan Melikşah, Selahaddin'in damadı değildi. Esasında II. Kılıç Arslan'ın oğullarından hiçbirisi Selahaddin'in damadı değildi. Fakat II. Kılıç Arslan'ın oğullarından Malatya Meliki Muizzeddin Kayserşah Selahaddin'in kardeşi Melik Adil'in kızı ile evlenmişti. Muizzeddin kardeşi Kudbeddin'in baskısı sonucu Selahaddin'in korumasına başvurmuş O da Onu yeğeni ile evlendirmişti (Ebu'l-Farac, 1987: 458, İbnü'l-Esir, 2003: 212).

Burada yazarın yanlış da olsa böyle bir istihbarata sahip olup böyle bir değerlendirmede bulunması ilginçtir. Bunun da ötesinde ilginç olan şey ise bu muharebe 1190 yılında cereyan etmiş olmasına rağmen kaynaklara göre Muizzeddin'in Adil'in kızı ile 1191 senesinde evlenmiş olmasıdır. Olayların en yakın şahidi olan Bahaddin Şeddad'a göre de Muizzeddin Kayserşah 1191 yılının Ramazan ayında Selahaddin'e desteğini almak için gelmiştir. Fakat Şeddad herhangi bir izdivaçtan bahsetmemektedir (Şeddad, 1897: 301-302). Şeddad'ın herhangi bir izdivaçtan bahsetmemesi bir tarafa tarihlendirmedeki bu gariplik ilgi çekicidir. Çünkü bu durum 'bu bilgi bu kroniğe sonradan eklenmiş olabilir mi?' sorusunu akla getirir.

Kudbeddin'in Selçuklu ordusunun komutanlığını yaptığı bu meydan savaşı Haçlıların zaferi ile sonuçlanır. Yazar savaşın ayrıntılarını vermez fakat Türkler için 'övündükleri çoklukları Onlar'ın sonu oldu' der. Toplamda Selçuklu topraklarında 22.000 Türk'ün öldürüldüğünü tahmin eder. Buradan ve devamından anlaşıldığı kadarıyla Selçuklular'ın yakın mesafe savaşa girerek ok atmaktaki ustalıklarını kullanamamaları mağlubiyetin mühim bir sebebidir. Sonuçta Konya Sultanı bu savaşın suçunu oğlunun üzerine atar ve bir barış antlaşması ister. Altın ve rehinelere karşılığında bir antlaşma yapılır. Yazar burada da Kral Frederik'in çok anlayışlı olduğunu düşünür; Ona göre asıl yapılması gereken, Hristiyanlığın bu büyük düşmanını öldürmektir (Nicholson, 1997: 63-64).

Burada dikkat edilmesi gereken nokta yazarın Selçuklular'ın yenilme sebebini değerlendirmesidir. Gelenekse Türk savaş stratejisi üç aşamalı bir plandan müteşekkildir. Bu üç aşama yıldırma, yıpratma ve sahte ricat ile pusuya düşürüp imha etmedir. İlk aşamanın gerekliliklerinden bir tanesi uzun mesafeden yapılan ok atışları ile düşmana ciddi kayıplar verdirmektir (Göksu, 2013: 45-46). Bu geleneksek Türk savaş stratejisi Haçlı Seferleri boyunca da Selçuklular tarafından meydan muharebesine girmeden önce sık sık kullanılmıştır. Fakat Kudbeddin'in acele edip ok kullanımında usta olan Türklerle avantaj sağlayan uzun mesafe saldırılarından sarfi nazar etmesi veya yeterince yapmaması Selçuklu ordusunun yenilgisine sebep olmuştur. Kronik yazarının dab u konuya dikkat çekmesi dikkate değerdir ve kendisinin de bir asker olabileceğine delalet eder.

Yalnız Selçuklu topraklarındaki mücadeleler bununla bitmez. Konya'dan sonraki güzergâh'ta Haçlılar yine defalarca saldırıya uğrar. Bunun üzerine Türk rehinelere sorguya çekilir ve Onlar bu saldırganların 'vahşi Türkler' (Turcos sylvestres) olduklarını ve hiçbir otoriteye bağlı olmadıklarını, yağma ve talanla geçindiklerini söylerler.

Anlaşılan bir takım başıbozuk göçebe Türkmenlerin saldırılarına uğramışlardır fakat bu konuda bir bilgisi olmayan veya Selçukluları kötülemek isteyen yazar bu açıklamanın bir yalan olduğunu söyler ve bu durumu Türklerin inançsızlığa ve hainliğe bağlar (Nicholson, 1997: 64, Stubbs 1864: 53). Fakat Bahaddin ibn Şeddad da eserinde bu meseleye değinmiştir ve oradan da anladığımız o ki Haçlılara pusuları düzenleyenler bir otoriteye bağlı olmayan Türkmenlerdir ve başarısızlıklarının en büyük sebebi de bunların arasında liderliğin olmamasıdır (E.-M. B. Şeddad 2012: 73-74).

Haçlı ordusu Selçuklu topraklarının ardından Kilikya bölgesine geçer ve bir talihsizlik yaşanır. Burada Haçlı Ordusu'nun komutanı ve İmparator olan Frederik eserdeki adı ile Selef şimdiki adı ile ise Göksu Nehri'nde boğulur. Cenazesi Antakya'ya kadar götürülür ve Avrupa'daki bir gelenek olan işleme tabi tutulur. Bu geleneğe göre eğer Kral'ın cesedi başka ve uzak bir yere defnedilmek isteniyorsa cesedi bir su tankının içerisinde şarapla kaynatılır ve eti kemiğinden ayrılır. Et hazırdaki mekâna kemiklerse taşınarak asıl defin mahalline gömülür (Westerhof, 2008). Frederik'in cesedi de bu işleme tabi tutulur; eti Antakya Kilisesi'ne gömülürken kemikleri Kudüs'te defnedilmek üzere yollanır. Bu ölüm Akka'da kuşatılmış Türkleri çok sevindirir ve bu durumu gelenekleri olduğu üzere davullarına ve trampetlerine vurarak kutlayıp kuşatmacıların moralini bozmak için onlara alaycı bir şekilde İmparatorlarının öldüğünü ve artık onlara yardım getiremeyeceğini söylerler (Nicholson, 1997: 67). Görüldüğü üzere Türkler düşmanın moralini bozmak ve onları korkutmak için sık sık davul ve trampet kullanmaktadırlar.

Bu olaydan sonra müellif anlatımını Akka kuşatması üzerine yoğunlaştırır. Bilindiği üzere Selahaddin-i Eyyübî tarafından esir alınan Kudüs Kralı Guy bir daha müslümanlara karşı savaşmamak şartı ile serbest bırakılmıştır. Lakin serbest kaldığında da ilk işi bir ordu toparlayıp Akka'yı kuşatmak olmuştur (Runciman, 1954: 20-23). Dahası her geçen gün Haçlılar'a deniz yolu ile gelen Fransız, İngiliz, Alman ve diğer Avrupalı Milletlerden birlikler katılmaktadır ve bu ordu devamlı büyümektedir. Bu bölümde yazar Akka Kalesi'nde kuşatılan Türklerle verilen mücadelelerden sıklıkla bahseder. Haçlı Ordusu ne şehri ne de Akka Kalesi'ndeki Türk birliğini tam olarak kuşatabilmiştir. Bunun sebebi Türkleri kuşatmakta son derece zorlanmaları ve onları zaptedememeleridir. Haçlıları öylesine zorlamışlardır ki, bu bölüme kadar Türklere hakareten hiç geri kalmayan yazar Onlar için şöyle der:

“Praestantissimi quippe fuerant et electi ex paganismo obsessi, ad Omnia habiles et parati; nostris quidem non inferiors, quia virtus et in hoste laudatur.” (Stubbs, 1864: 66).

[Onlar muhakkak ki kâfirler arasından seçilmiş en mümtaz insanlardır, her türlü şarta uyumlu ve hazırdırlar; kesinlikle bizim insanlarımızdan daha aşağıda değildirler. Gerçekten de, cesaret düşmanda bile olsa övülmesi gerekir.]

Bu kuşatma esnasında Türklerin kampına yapılan bir saldırıdan bahsederken de Onların disiplinini anlatmak için ‘Türkler kamplarını savunmak için sanki tek akılmış gibi durdular’ der (Nicholson, 1997: 75). Yazarın bu eserde Hristiyanlar dışındakilere nasıl bir aşağılama ile baktığı hatırlanırsa yukarıda söylediklerinden buradaki Türk

askerlerini takdir derecesi ya da Türklerin buradaki başarısının ne kadar etkili olduğu daha iyi anlaşılır. Ayrıca daha önce bahsettiğimiz yazarın bir asker olma ihtimali de güçlenmiş olur.

Akka kuşatması sırasında meydana gelen çatışmalar sonucunda Türklerin askerlikleri üzerine yapılan tespitlere eklenmesi gereken bir nokta daha vardır. Genellikle Türk askerî stratejisini bilenler tarafından sıkça dile getirilen sahte ricat tekniği bu eserin müellifi tarafından da tespit edilir ve şöyle ifade edilir: ‘... qui de militia potius quam de ritu habent, instantibus cedere, cedentibus instare; nam si fugas, fugient, si fugis, fugabunt (Stubbs, 1864: 71).’ “Törenselle pratiklerinin aksine, Türklerin askerî pratikleri saldırıya uğradıklarında geri çekilmek, karşısındaki geri çekildiğinde de saldırmaktır. Siz kovalarsanız Onlar kaçarlar; siz kaçarsanız Onlar kovalarlar.” Bu uygulama geleneksel Türk askerî stratejisinde ikinci aşamayı teşkil eder ve düşmanı pusu için uygun bir yere çekene kadar devam eder (Göksu, 2013, 46). Kronik yazarı Türklerin bu manevra kabiliyetini kendilerinin askerlerinin aksine zırh kullanmamaları ve çok hafif süvariler olmaları ile açıklar:

“Turci denique non, ut nostri, armaturis sunt onerati, sed incedentes expeditiores nostros multo majori saepius perturbant gravamine. Turci fere sunt inermes, arcum tantum gerentes, et clavam praecutis dentibus hirsutam, et gladium arundineum etiam hastile cuspidate ferrata, et cultellum leviter appensus: et quando forte vehementius procul effegantur, equis avolat rapidissimis, quibus in mundo non sunt agiliores, volatibus hirundinum cursu comparandi velocissimo.” (Stubbs, 1864: 247).

[Türkler, bizim aksimize, zırhlarla donatılmış değillerdi. Bu yüzden de bizden daha hızlı bir şekilde hareket edip, bizi sık sık şaşırtıyorlardı. Türkler neredeyse silahlıydı: taşıdıkları yalnızca bir yay, bir kılıç, keskin dişleri olan kaba saba bir sopa, ucu demirle kaplanmış kamıştan bir mızrak ve (bellerinde) asılı duran küçük bir hançer. Eğer dörtlüye uzaklara gitmek isterlerse o çok hızlı atlarıyla uçarlar. Kırlangıçların uçuşu gibi çok hızlı olmalarıyla dünyada onlardan daha çeviği yoktur.]

Yine bu çatışmalar esnasında yazar Türklerin harp sahasındaki dayanıklılığını da şu sözlerle ifade eder:

“...quales autem aestimamus, impetus irrequietos sustinentes, missilium et sagittarum imbribus obtenebrato aere irruentibus, numerum quidem excedentibus et aestimationem!” (Stubbs 1864: 73)

“Bunlar ne çeşit insanlar ki, gökyüzü kapkara iken ve yağmur ve sayılabilenin ötesindeki oklar ve mızraklar sel gibi yağmakta iken hâlâ hiç durmadan saldırebiliyorlar?”

Bu kuşatma esnasında Almanlar tahıl öğütmek için bir değirmen inşa ederler. Bu değirmen atların çekim gücü ile dönen taş dairelerden müteşekkildir. Yazarın anlatımına göre bu durum Türkleri çok korkutur ve bunun kendilerini ve şehri yok etmek için inşa edilmiş bir makina olduğunu düşünürler. Fakat gerek mütercimim düşüştüğü nottan anladığımız gerekse de tahmin edebileceğimiz kadarı ile Akka Şehrinin halkı ve dolayısı ile bu şehirde savunma yapan Türkler hayvan gücü ile çalıştırılan değirmen bir tarafa rüzgâr gücü kullanılan değirmene bile yabancı değillerdi. O dönemde Akka'da iki tane rüzgâr değirmeni zaten vardı (Nicholson, 1997: 86). Dolayısı ile bu anlatım yanlış bir nakilden kaynaklansa gerektir.

Akka kuşatması esnasında yaşanan ilginç bir kaç olay şöyle anlatılır. Bir akşamüstü haçlılardan iki balıkçı deniz kenarında oturuyordu. Biri denizin ortasında bir kafa gördü ve diğerine de gösterdi. Teknelerine binip ona doğru yaklaştılar ve bunun yüzmekte olan bir Türk olduğunu gördüler. Her ne kadar iyi bir yüzücü olsa da bu yüzücüyü yakaladılar ve O'nun Akka şehrine yardım için denizden Grek ateşi taşıdığını tespit ettiler. Grek ateşi kuşatılan Türkler tarafından Haçlılara karşı kullanılan etkili bir silahtı. Bu iki haçlı o adamı Haçlılar'ın kampına götürdüler. Bu Türk'e ilk önce işkence yapıldı ve daha sonra da kafası kesilerek infaz edildi (Nicholson, 1997: 110). Bir başka olay dramatik anlatımıyla acaba dedirtmektedir. Buna göre Türkler bazen şehrin surlarına çıkıp Haçlıların moralini bozmak için Hristiyanlığın kutsalları ile dalga geçip hakaret ederlerdi. Bunlardan birinde bir Türk üzerinde Hz. İsa'nın figürü olan bir haça işemeye başladı. Bunun üzerine Haçlılardan biri buna dayanamayarak bir ok fırlattı ve o Türk'ü tam kasıklarından vurdu (Nicholson, 1997: 110).

Akka'yı kuşatmış olan Haçlılar bir yandan Selahaddin Eyyubi'ye bağlı Türk birlikleri tarafından saldırılara uğrarken diğer yandan da hergün sayıları artmaktadır. Giderek erzakları da tükenmekte ve nüfusu doyurmakta zorlanmaktadırlar. Erzak alımı için bir grubu Hayfa'ya gönderirlerse de buradaki erzakın tamamını Türkler aldığı için ellerine bir şey geçmez. Haçlı ordusunda kıtlık başlar ve yazarın deyimi ile bir yiyeceği olan saklı bir şekilde yemeye, evvelden lüks içinde yaşayanlar şimdi ot yemeye başlamışlardır. Hatta bazı Haçlılar kaçıp Türklere sığınmışlardır. Bu kıtlık bir gemi dolusu tahılın ellerine ulaşması ile son bulur ve bu kitabın ilk ve orjinal kabul edilen kısmının da sonudur (Nicholson, 1997: 132-137).

Kitabın ikinci kısmı, Kudüs'ün Müslümanlar tarafından alınmasının Avrupa'da yarattığı tepki üzerine Fransa kralı Philip ve babasının ölümü ardından yeni kral olan İngiltere Kralı Richard'ın Haçlı Seferlerine iştirakinden bahseder. Bu bölümün Türklerle ilgili olan kısmı Selahaddin Eyyübî'nin Akka'ya yardım için gönderdiği bir gemi ve bu geminin Richard'ın askerleri tarafından batırılması ile ilgilidir. Richard Akka'ya giderken bugünkü Sayda şehri açıklarında büyük bir gemiye rastlar. İlk önce bu geminin menşeyini kavrayamasa da tetkik ettirir ve bir Müslüman gemisi olduğunu anlar. Aldığı istihbarata göre bu gemide 100 deve yükü silah ve yiyecek, Rum ateşleri, Hrisiyanlara karşı kullanılmak üzere 200 zehirli yılan, 7 Müslüman emir ve 800 elit Türk vardır. Haçlılar bu gemiye bir baskın yapmalarına ve birçok kayıp vermelerine rağmen gemiyi teslim alamazlar. Zira Türkler, özellikle seçkin genç Türkler, cesurca bir savunma yapar ve Richard'ın askerleri geri çekilmek zorunda kalır. Zorla zaptedemeyeceğini anlayan Kral Gemiye topa tutturur. Gemi aldığı darbelere dayanamaz, batar ve mürettebat boğulur. Kral Richard, sadece emirlerden ve kuşatma silahları zanaatkarlarından oluşan 35 kişiyi esir alabilir. Seçkin askerler ve çok miktarda mühimmat denizin sularına karışır. Yazara göre, eğer bu gemi Akka'ya ulaşabilse Akka'yı almak imkânsız olacaktır. Bu yüzden Hristiyanlar bu duruma çok sevinirken haberi alan Selahaddin "Allah büyük ve yücedir" der ve kaybettiği seçkin askerleri için yas tutar. Yine yazarın naklettiğine göre Selahaddin bu kayıptan sonra Akka'yı kaybettiğini kabullenmiştir (Nicholson, 1997: 198-199).

Görünen o ki, aynı konuya Bahaeddin Şeddad da değinmiştir. Onun söylediğine göre bu gemi Beyrut'tan gelmektedir ve 650 asker taşımaktadır. Müslümanların büyük bir ümit bağladıkları bu geminin batırılması onları büyük bir acıya garketmiştir. Kronik yazarının yukarıda belirttiği gibi, Bahaeddin de Selahaddin'in bu felaketi duyunca çok üzüldüğünü ve 'Küçük büyük bir infakta bulunmaları, bir vadiyi geçmeleri, kendileri lehine mutlaka yazılır ki, Allah onlara yapıp ettiklerinden daha güzeliyle karşılık versin (Tevbe, 12)' ayetini okuduğunu söyler (E.-M. B. Şeddad, 2012: 113-114). Kronik yazarının Selahaddin'in bu felakete olan mütevekkil tepkisinden haberdar olması Haçlıların iyi denebilecek bir istihbarata sahip olduklarını gösterir.

Buradaki anekdotta geminin yüküne özellikle dikkat etmek gerekir. Zira bu gemi uzun süredir kuşatma altında olan Akka'nın kurtuluşu için hazırlanmıştır. Dolayısı ile en etkili silahlar ve askerler ile mücehhezdi. Bunlardan da anlaşılacağı üzere Türkler Selahaddin'in en seçme askerleri idi. Müslüman emirlerle beraber sadece Türk askerlerin olmasını ancak Selahaddin'in en güvendiği askerlerin onlar olması ile açıklayabiliriz. Rum ateşi ise Akka savunmasında kullanılan en etkili silah idi. Buradaki en ilginç kayıt ise 'Hrisiyanlara karşı kullanılmak üzere 200 zehirli yılan'dır. Zehir hem o önemde hem de Selahaddin için sık kullanılan bir silahtı. Mesela, Selahaddin III. Haçlı Seferi için yapılan hazırlıkları haber alınca, bu Haçlılara karşı kullanılmak üzere, Bizans İmparatoruna zehirli şarap, un ve buğday göndermişti (Brand, 1962: 171-172). Hülasa, Türkler Selahaddin'in en etkili askerleri, Rum ateşi ve zehir de Selahaddin'in en mühim stratejik silahları idi.

İngiltere Kralı Richard ve Fransa Kralı Philip Akka kuşatmasına katıldıktan sonra çatışmalar ve buna mukâbil savunma daha da şiddetlenir. Haçlı ordusu peşpeşe gelen saldırılarına karşı Türkler sert direniş gösterir. 3 Temmuz 1191 günü Fransa Kralı liderliğindeki ordu kalenin surlarının temellerini kazarak ortaya çıkartıp ona zarar vermeyi başarır lakin yine de geri püskürtülürler. Bu sırada bir süredir hasta olan Kral Richard iyileşir ve savaş alanına döner. Bu kadar sert bir savunmaya karşı zorlama ile başarılı olunamayacağı anlar ve yeni bir strateji geliştirir. Şehrin surlarından sökülen her bir taş için iki altın vereceğini vaadederek; daha sonra bu sayı üçe ve daha sonra dörde çıkar. Bunun üzerine Haçlılar daha önce hiç olmadığı kadar sert saldırırlar. Yazarın anlatımına göre Türkler öyle bir savunma ortaya koyar ki ok ve mızrak sağanağı olmasına rağmen "zırhlarını unutup düşünmeden silahsız olarak kendilerini düşman ateşinin içine atarlar" (Nicholson, 1997: 211-214). Yazar çok şiddetli geçtiği âşikâr olan bu çatışmalar esnasında Türklerin durumunu şu sözlerle açıklar:

"Se nimis audaces exhibent, tanquam jacula non formidantes vel missilia; feriunt, impellunt, nostrisque ut furentes insistent, quibus nunquam errant errant cujuscunq̄ue credulitatis viri praestantiores, ad defensionem aptiores; ipsorum gesta dum recolit, obstupescit memoria. In illius congressionis articulo, quantumcunq̄ue tenax armatura, vel lorica duplex, sive perpunctum, pilis balistarum tanta jactis violentia resistere non valebant..."

Numquam enim illi genti Turcorum similis visa est, in rebus bellicis adeo efficax.” (Stubbs, 1864: 226-8).

[Kendilerini son derece cesaretli gösteriyorlardı; öyle ki ne oktan ne de mızraktan korkuyorlardı. Çılgınlar gibi vuruyorlar, ilerliyorlar ve saldırıyorlardı. İnançları safça da olsa, daha seçkin ve daha iyi savunmacılar olamazdı. Akıl onların yaptıklarını anlamaya çalışınca hayrette kalıp aptallaşiyor. O çatışma esnasında, ne en sağlam zırh, ne kat kat zırhlanmış giysiler okların ve mızrakların dehşetine karşı durabilirdi...

Savaşlarda bu kadar çok etkili olabilecek, Türkler gibi bir millet bulmak doğrusu mümkün değildir.]

Fakat Türkler ne kadar dayanıklı olsalar da kuşatmanın başlamasının üzerinden iki sene geçmiştir ve şehir uzun bir süredir dışardan yardım alamamaktadır. Bunun üzerine Selahaddin'e gönderilen elçiler ve Selahaddin'in yakın adamlarının tavsiyesi üzerine Akka'daki Türklerin şehri Haçlılara teslim etmesi kararı çıkar. Yazar Türklerin şehri terkedeşini açıklayan sahneyi anlatırken de Türkleri öven cümleler kullanır. Fakat Türk garnizonundan kalan 2700 Türk Selahaddin'in onların fidyesini ödememesi bahane edilerek idam edilir. Zira Richard Türkler'in köklerini ve dallarını kurutmak ve peygamberlerinin hukukunu dünyadan silmek istemektedir (Nicholson, 1997: 220). The Crusade of Frederick Barbarossa başlığı ile İngilizceye tercüme edilen Haçlı kroniğine göre ise bazıları hariç şehirde kalan 7000 Türk kılıçtan geçirilir (Loud, 2010: 122).

Türkler'in bir topluluk olarak değil de özel olarak isimleri ile bahsedildiği nadir yerlerden biri Türk Emiri Ayaz el-Tavil'in öldürülmesi olayıdır. Haçlılar Kayserya şehrinde iken yapılan bir baskında Emir Ayaz yazarın anlatımına göre kafası kesilerek hayatını kaybeder. Emir Ayaz cesareti ve yiğitliği ile isim yapmış yiğit bir adamdır. Ona göre hiç kimse Ayaz'ı atından düşürecek kadar kuvvetli değildi; hatta onunla karşı karşıya gelmeye bile cesaret edemezlerdi. Cenazesi Türkler arasında çok büyük üzüntüye sebep oldu. Atının kuyruğu kesildi ve cenazesini taşımak için Türkler birbiri ile yarıştı (Nicholson, 1997: 243). Bu anlatımlardan anladığımız o dönemdeki Türklerde cenazenin ardından atının kuyruğunun bir yas alâmeti olarak kesilmesi adetti ve mevtânın tabutunun taşınmasında gösterilen son vazife bilinci o gün de mevcuttu.

Türklerin kemmiyyetçe ve keyfiyyetçe en çok zâyiât verdikleri savaş ise 7 Eylül 1191'de gerçekleşen Arsuf Savaşı'dır. Hayatını kaybeden Türk emirlerinin sayısı otuz ikidir. Eser bu sayıyı verebilmektedir çünkü gerek asil zırhlarından gerekse pahalı ekipmanlarından Türk emirleri ayırt edilebilmektedir. Hayatını kaybeden Türk erleri hakkında bir sayı verilmezken, sadece savaş meydanından diğer Türkler tarafından taşınan 7000 Türk naaşı vardır (Nicholson, 1997: 257). Daha önce olduğu gibi burada da diğer Müslüman topluluklarının sayılarından veya savaşta işlevlerinden bahsedilmez.

Arsuf Savaşı'nın ardından Haçlıların arasında doğruca Kudüs'e gitmek veya Aşkelon'a gidip orayı yeniden imar etmek üzerine iki seçenek çıkar. Tapınakçılar ve Hospitalier şövalyeleri Kudüs yerine Aşkelon şehrine gidilmesi doğrultusunda fikirlerini sunarlar ve gerekçeleri güçlü bulunduğu için onların önerileri kabul edilir. Bu gerekçenin genel kabul görmesinin sebebi de Türklerle ilgili olmasıdır.

Zira buna göre eğer Aşkelon şehri kontrol altına alınabilirse Türklerin Mısır'dan Kudüs'e geçişi ve erzak temini engellenecektir (Nicholson, 1997: 282).

Yafa Şehri'nin Selahaddin-i Eyyübî tarafından geri alınması ve onu takip eden olaylarda, yazarın iddiasına göre, Türkler birçok hasta insanı ve domuzları katletmişlerdir. Yazar bunu naklederken domuzun neden Müslümanlar tarafından yenilmediğine de değinmiştir. Buradan o dönemdeki İslam ve Müslümanlar üzerine Avrupalıların ne derece sağlıklı bilgilere sahip olduğunu da anlayabiliriz. Buna göre müslümanların domuzu temiz addetmemesinin ve yememesinin sebebi Hz. Muhammed'in bir domuz tarafından yenmesi imiş. Bu bilgiyi verdikten sonra yazar anlatımına devam eder. Burada yazıldığına göre şehri yeniden ele geçiren Haçlılar Türklerin cesetlerine hakaret etmek için bunları domuz leşleri ile bir arada istiflemişlerdir. Burada Türklerle karşı girişilen katliâmın meşrulaştırılması için yapılan gayret dikkati çeker (Nicholson, 1997: 358). Bu anlatımdan sonra bir kaç defa daha Türk ismine rast gelsek de Türklerle ilgili anekdotlar sona ermektedir.

3. Sonuç

Eserin tamamında “Türk” ibaresi toplamda 415 yerde görülmektedir. Basit bir kıyaslama yapmak için, eserinin büyük bir bölümünde aynı olayları konu alan ve Eyyübîlerin tarihçisi olan Bahaddin Şeddad Türk kelimesini nerede ise hiç zikretmez iken, Türkmen kelimesini ordunun aslî bir unsuru olarak değil ancak kiralık Türkmen birliklerini ifade etmek için bir kaç defa kullanır. Böylece, Haçlılardaki Türk algısının Müslümanlardakinden çok daha hassas olduğu ortaya çıkar.

Türkmen algısına gelince, yukarıda kaydettiğimiz ve Haçlıların Anadolu'da uğradığı Türkmen saldırılarının anlatımından çıkan sonuç yazarda ayrı bir Türkmen algısının mevcut olmadığını. Yani, yazarın ve belki de dolayısı ile Haçlıların zihninde, belli bir otoriteye tabi olmayan ve disiplinli bir ordu içinde bulunmayan göçebe Türk algısı yoktur. Zaten şu çok açıktır ki, müellif nerede Türklerden bahsetse kesinlikle düzenli ve disiplinli bir ordu olmaları vesilesi ile. Bu konuya bağlantılı olarak, mesela yazar Türk bir sultan veya hükümdar algısından da sanki uzaktır. Mesela, Rum Selçukluları'ndan bahsederken ordu ile yapılan savaşta Onları hep Türkler olarak zikrederken, ismini anmasa da Kılıçarslan'dan bahsederken onu Konya'nın Sultanı olarak etiketler.

Yazarın bu derece Türk adını anması ve sanki her zaman Türklerle savaşılıyormuş imajı vermesi akla şu soruyu getirebilir: “Türk kelimesi sadece etnik ve kültürel olarak Türk olanlar için değil de aynı zamanda bütün Eyyübî ordusu için kullanılıyor olabilir mi?” Itinerarium Peregrinorum'u okurken zaman zaman böyle bir algıya kapılabilse de eserin tamamından çıkan sonuç bu soruya hayır cevabını veriyor.

Yazar Türk kelimesini kullanırken bunu kimin için kullandığının ve etno-kültürel olarak belli bir gruba delalet ettiğinin farkındadır. Bu iddia bir kaç açıdan delillendirilebilir. Birincisi, yazar yer yer Türklerle birlikte başka etnik yapılara ait isimleri de anar. Bunlar arasında şöyle tanımlamalar ve isimler vardır: Siyahî bir ırk, bedeviler (Nicholson, 1997: 247), memlûk denen bazı Türkler ve

Kürtler (Nicholson, 1997: 359-360). Ayrıca Haçlıların Müslümanlar için kullandıkları o klasik kelime olan “Seracen” kelimesini de kullanır. Hatta bir yerde Selahaddin için “Mirmuren milletindendir” ifadesini kullanır. Dolayısı ile yazar farklı kimlik etiketleri kullanabilmektedir bu yüzden de Türk etiketini kullanırken bilinçli bir tercih yapmaktadır.

İkinci delil ise yazarın Türk adı altında anlattığı özelliklerdir. Öyle ki eserdeki her anlatımda bir uyum vardır ve aynı insanlardan bahsedildiği hemen göze çarpar. Buna göre bu insanlar çok disiplinli ve dayanıklı savaşçılardır. Savaşırken kullandıkları en mühim araçları oklarıdır. Sahte ricat taktiğini sıklıkla kullanmaktadırlar. Cesaretleri, dayanıklılıkları ve azimleri diğer milletlerle kıyaslanamaz. Bu anlatımlardan belli özelliklere sahip homojen bir topluluğu anlattığı ve Türkleri diğer toplumlar ile kıyasladığı aşikâr olduğu gibi bu özelliklerin Türk savaş geleneğinde öne çıkan noktalar olduğu da genel kabul gören bir gerçektir.

Üçüncü delil ise Türk ismi vererek gözlemediği insanların kültür ve geleneklerine dair kaydettiği bilgilerdir. Burada açıkça bir Türk gelenekleri ile karşı karşıya olduğumuz bellidir. Kronikteki bir anlatıma göre meşhur bir Türk komutanı olan Ayaz el-Tavil Haçlılar tarafından şehit edilince atının kuyruğu kesilmiştir. Eski Türkler atın kuyruğunun kesilmesi bir matem işaretiydi (Alarşlan, 2005: 132).

Buradan anlaşılın Selahaddin-i Eyyûbî'nin ordusunun ekseriyetinin Türk olmasının da ötesinde, birçok kültür özelliklerini ve savaşçılık tekniklerini muhafaza ediyor olmalarıdır. Çünkü konumuz olan kronikte Selahaddin'in ordusundaki Türklere mâledilerek anlatılan savaş teknikleri, Asya steplerinde Türklere ve akraba milletleri tarafından 4. Yüzyıldan 13. Yüzyıla kadar geleneksel olarak kullanılan tekniklerdi. Bu ordular sahte ricat tekniğini çok iyi kullanmaları ile bilinen, parçalı yapılarına rağmen yüksek disiplin sahibi ve oku asli silahları olarak kullanan ordular (Golden 2001). Bu durum akla şunu getiriyor, bu Türkler ya ileri yaşlarında, kimlik bilinçleri oluşup Türk kültürünü öğrendikten sonra köle olarak alınmışlardı ve orduya dahil edilmişlerdi; ya da savaşçılık özelliklerini kaybetmemeleri için, çocuk yaşta alınan Türk köleler yine Türk kültürünün muhafaza edildiği bir kurum içinde veya Türk ailelerde eğitim görüyorlardı. Aksi takdirde bu teknikleri ve kültürlerini unutmaları mukadderdi. İki ihtimal arasında hangisi olabilir gelince de, bir eğitim ve sultana bağlılık oluşturma süreci gerektiği için çocukluktan alınma ihtimali daha makul görünüyör.

Sonuç olarak, III. Haçlı Seferi'nin en ayrıntılı anlatımı olan bu eserde yüzlerce kez Türk adının geçmiş olmasına şaşmamak gerekir. Zira gerek Eyyûbî ordusunun gerekse halefi olan Memlûk ordusunun hem en önemli unsurunu Türkler teşkil ediyordu hem de bu iki ordunun da en temel savaş tekniklerinin kaynağı İç Asya'da yaşayan Türk boylarının savaş teknikleri idi (Humphreys, 1977: 70). Garip kabul edilmemesi gereken bir diğer durum ise yazarın anlatımlarında bir yandan Türklere kin kusup hakaretler yağdırırken diğer yandan da Onlara olan hayranlığını gizleyememesidir. Vakıa, Türkler, Haçlılar karşısındaki en sert ve kahraman Müslüman topluluk olmaları hasebiyle, Onların önündeki en büyük engeldiler. Dolayısı ile haçlıların hem nefretini hem de hayranlıklarını celbediyorlardı. Ayrıca,

yazarın Türklerin askerlikteki hüner ve cesaretleri ile ilgili yazdıkları da dönemin diğer kaynaklarına uygundur. Dahası, üzerine tartışmalar yapıldığı yazarın kimliği meselesine de katkı sağlayacak niteliktedir. Türklerin askerliklerini takdir etmesi ve onların savaş teknikleri üzerine yaptığı değerlendirmeler yazarın da Haçlı ordusunda sade bir din adamı olmaktan ziyade bir asker olma ihtimalini akla getiriyor. Kendisi de bir asker olan yazar, Onlardan ne kadar nefret etse de, Türklerin askerlik mesleğindeki hünerlerini takdir etmekten bir meslektaş olarak kendini alamamış olabilir.

Hülasa, bu eser Türklerin Eyyûbî ordusundaki yeri, Haçlılar karşısındaki hayatî konumları ve bazı gelenek ve askerî özellikleri ile ilgili bilgilerimizi perçinlemiştir; bu yüzden de Türk askerî ve kültürel tarihi hakkında mühim bir kaynak olarak da değerlendirilebilir.

Notlar:

¹ Frederik Barbarossa'nın Haçlı Seferi için yola çıktığı sıralarda Bizans İmparatorunun Selahaddin Eyyûbî ile bir anlaşma yaptığı kaydı *Radulfi Nigri Chronica* isimli eserde de geçer: 'Imperator Constantinopolitanus foedus inierat cum Saladino, principe Damasci.. (Niger, 1851: 97)' Bu camii için Selahaddin'in gönderdiği mihrâba Cenevizliler tarafından el konulduğunu söyleyen bir kaynak (Brand, 1962: 174) olsa da Bahaddin Şeddad da böyle bir bilgi yer almamaktadır.

² Burada kronik yazarı Yunanistan'da diyor. Fakat başka bir III. Haçlı Seferi kroniğinden öğreniyoruz ki Yunanistan dediği yer Edirne'dir (Loud, 2010: 92). Bu da gayet doğaldır. Zira Latinlere göre Doğu Roma yani Bizans bir Yunan devletidir. Onun imparatoru da Doğu Roma değil bir Yunan imparatorudur.

³ II. Kılıç Arslan'ın yine isim verilmeden hem Konya Sultanı hem de Türklerin hükümdarı olarak anıldığı bir kronik için bakınız (Loud, 2010: 45).

Kaynakça

- Alarşlan, B. (2005). Türk İmajının Görsel Yansımaları. *Dünyada Türk İmgesi* içinde, İstanbul: Kitap Yayınevi, 129-162.
- Brand, Charles M. (1962). The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the Third Crusade. *Speculum*, 37(2), 167-181.
- Ebu'l-Farac, G. (1987). *Abu'l-Farac Tarihi*. (Çev. Ömer Rıza Doğrul). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ergin, M. (2016). *Dede Korkut Kitabı*. Hisar Kültür Gönüllüleri.
- Golden, P. (2001). War and Warfare in the Pre-Çinggisid Western Steppes of Eurasia. In: *Warfare in inner Asian history : 500-1800*, Nicola Di Cosmo (Ed.), Brill, 105-172.
- Göksu, E. (2013). *Okla Yükselen Millet*. Konya: Kömen Yayınları.
- Gümüş, Tarık T. (2014) Caen'li Ralph'in Gözünden Türkler: Birinci Haçlı Seferi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(14), 110-123.

- Humphreys, R. S. (1977) The Emergence of the Memluk Army. *Studia Islamica*, 67-99.
- İbnu'l-Esir. (2003). *el-Kâmil fi't-tarih*. Cilt 10. Beyrut: Daru'l-Kutup el-İlmiyye.
- Loud, G. A. (2010). *The Crusade of Frederic Barbarossa*. Burlington: Ashgate.
- Mayer, Hans E. (1962). *Das Itinerarium Peregrinorum*. Stuttgart: Anton Hiersemann.
- Nicholson, Helen J. (1997). *Chronicle of the Third Crusade: A Translation of the Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*. England: Ashgate.
- Niger, R. (1851). *Radulfi Nigeri Chronica*. London: Robert Anstruther.
- Runciman, S. (1954). *A History of the Crusades*. Cilt II. III cilt. London: Cambridge University Press.
- Runciman, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi*. (Çev. Fikret Işıltan). Cilt I. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Runciman S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi*. (Çev. Fikret Işıltan). Cilt II. III cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Stubbs, W. (1865). *Chronicles and memorials of the reign of Richard I*. Cilt I. London: Longman.
- Stubbs, W. (1864). *Chronicles and memorials of the reign of Richard I*. Cilt I. London: Longman.
- Şeddad, Bahaddin Yusuf ibn Râfi ibn. (1897). *The Life of Saladin*. Çeviren Charles William Wilson. Londra: The Committee of the Palestine Exploration Found.